

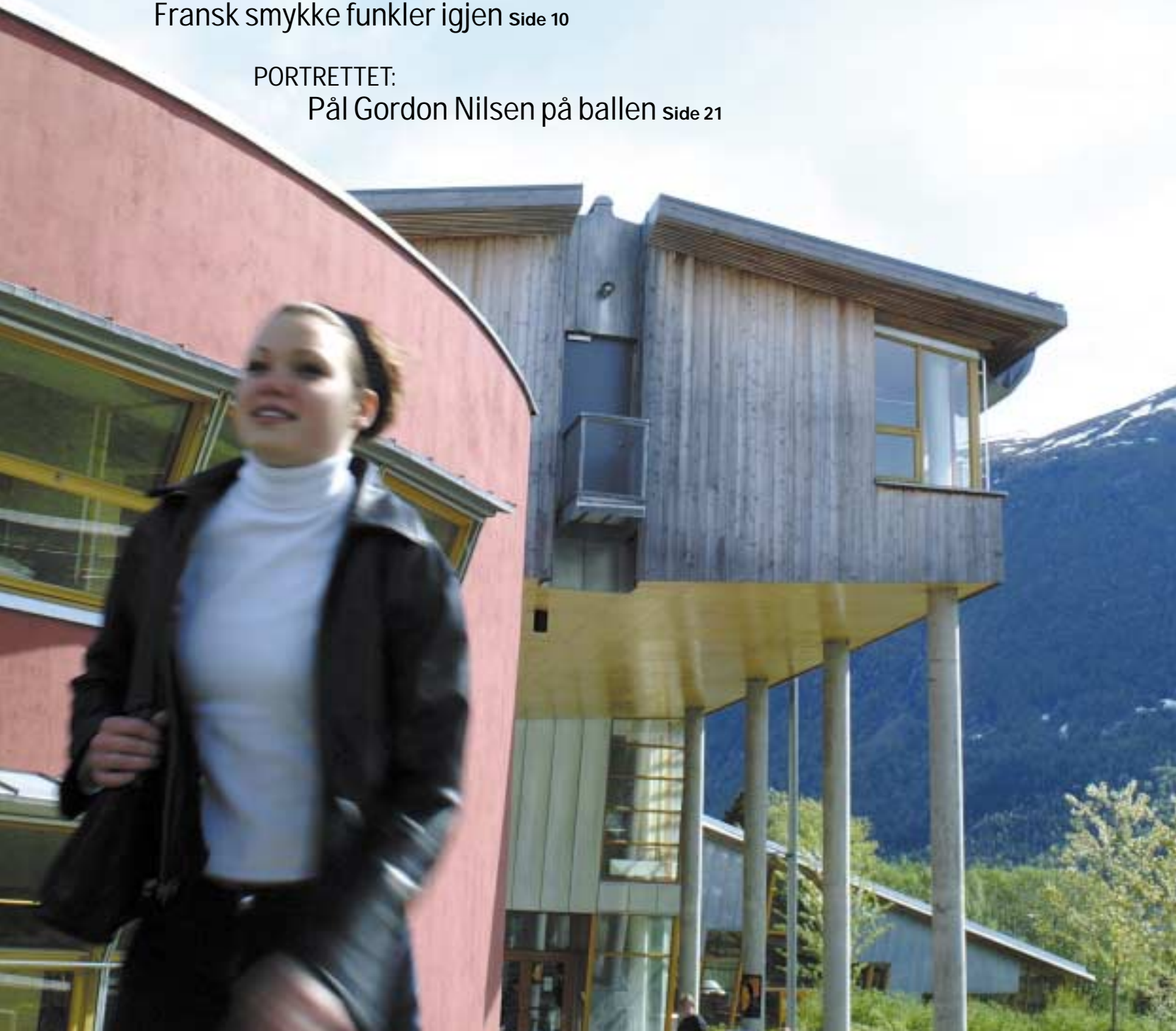
ÅPENT ROOM

ET BLAD FRA STATSBYGG 2/2002

HØGSKULEN I VOLDA:
Med media som målberar side 5

NASJONALGALLERIET:
Fransk smykke funkler igjen side 10

PORTRETTET:
Pål Gordon Nilsen på ballen side 21

ÅPENT ROM

Åpent rom nr. 2 – 2002

Et blad for politikere, media og forvaltning.

Utgiver: Statsbygg

Redaksjon:

Bente Myhre Haast, ansvarlig redaktør

Jan Ivar Bøe

Elin Lied

Gazette

Redaksjonen avsluttet juni 2002

Design og produksjon:

Gazette

Repro og trykk: Grafisk Senter Grøset

Papir: 170/135g Eurobulk

Opplag: 4 000

Statsbygg

Byporten

Biskop Gunnerus' gt. 6

Postboks 8106 Dep

0032 OSLO

Telefon: 22 24 28 00

Telefaks: 22 24 28 06

www.statsbygg.no

postmottak@statsbygg.no

LEDER

SKAL VI IKKE STREIKE LITT, DERE?

En to tre fire, sa Per Lire.

Jeg vil ha fem, sa Per Lem.

Jeg vil ha mange, sa Per Lange.

Jeg vil ha fler, sa Per Ler.

Bare vi legger sammen de ansattes og gjerne hele forvaltningens, er det sikkert mange grunner til å legge ned arbeidet! Kanskje kan vi protestere mot alle de moderniseringsprosesser, restruktureringer og effektiviseringstiltak vi (tror vi) må gjennom? Eller vi kan streike for å få mer penger fra statskassa, så vi kan fullføre de sårt tiltrengte (tror vi) byggeprosjektene? Hva med en aldri så liten streik for å vise at vi vil være offentlig ansatte, og ikke bare på grunn av lukrative lånebetingelser og pensjonsordninger?

Men vi gjør det nok ikke likevel. Streiker. For vi har jo så mye: jobb & oppdrag (stadig nye), lønn & lån (riktignok lave), ferie & barn & foreldre (riktignok korte og krevende), utfordringer & problemer (reelle og skapte), kontroll & revisjoner (stadig nye), mobiltelefon & mobilt kontor (når teknikken vil) og stress & sykefravær (når kroppen ikke vil). Og det øker stadig. Men streik?

Vi kan jo bare gå til media hvis vi er misfornøyde. Hvis de er hjemme da.

Nå er det nok, sa Per Kokk! Dessuten er det snart ferie, for de som har. God sommer!

*Bente Myhre Haast
Ansvarlig redaktør*

Si din mening til: skri-bente@statsbygg.no.

5 ■ MED MEDIA SOM MÅLBERAR

Det er medieutdanninga som har gjort høgskulen i Volda kjend. Soga om studiestaden Volda er soga om lokale krefter og motkulturar som har skapt ein annleis studiestad – med dei media og midla dei rådde over.

9 ■ EN FRAMTID PROSJEKTERES

Administrerende direktør i Statsbygg, Øivind Christoffersen, har nå sittet i sjefsstolen i ett år. Men i offentlig sektor må man forvente forandring – og et regjeringsskifte betyr utfordringer!

10 ■ FRANSK SMYKKE FUNKLER IGJEN

I 1924 gav den den franske stat Nasjonalgalleriet en skulptursamling, og arkitekt Arnstein Arneberg spesialtegnet en «fransk sal» som nå er ferdigrestaurert. Nå har Nasjonalgalleriet ambisjoner om å skape en moderne franskinspirert kafé i salen!

14 ■ TIDLØS URBYGNING

Domus Academica – eller urbygningen som den gjerne kalles – er preget av forfall etter flere tiår uten vedlikehold. En omfattende restaurering skal bringe bygningen tilbake til sin opprinnelige stand.

19 ■ BYEN SOM FORSVANT

Oslos arkitekturhistorie kan deles i fire sedimenter. Under det siste, Mazdaismen, har Oslo mistet sin form som by, hevder sosiolog Dag Østerberg.

20 ■ MONUMENTER OVER VÅR TID

Begrepet «monumentalbygg» gir assosiasjoner til bygg som uttrykker makt og autoritet. Men det kan også være en betegnelse på minneverdige bygg av varig verdi. Åpent rom ser nærmere på noen moderne «monumentalbygg».

21 ■ PÅL GORDON PÅ BALLEN

– Det er klart det kan bli for mykje fotball og sport på tv, seier tidlegare Volda-student Pål Gordon Nilsen. Eit ødelagt korsband ødela karriera hans på fotballbanen. I staden blei det sport på NRK.

NY RAMME FOR NORDNORSKE BILDER

Nordnorsk kunstmuseum i Tromsø åpnet offisielt i april i år. Administrerende direktør i Statsbygg, Øivind Christoffersen overleverte museumslokalene til kulturminister Valgerd Svarstad Haugland. Samtidig åpnet dronning Sonja utstillingen «Nordnorske bilder og bildet av Nord-Norge»

Etter en totalrehabilitering av det gamle post- og telegrafbygget i Sjøgata 1, åpnet Nordnorsk kunstmuseum sine nye lokaler for utstilling av kunst. Målet med ombyggingen har vært å gi kunsten de best mulige forhold etter dagens krav. Statsbygg ønsker Nordnorsk kunstmuseum og hele landsdelen til lykke med de nye lokalene.

Kulturdepartementet har vært Statsbyggs oppdragsgiver. Byggestart var 15. november 2000, og arbeidene ble avsluttet i februar 2002. ■

SISTE INDRE PÅ VESTBANEN

Det nærmer seg finale i arkitektkonkurransen om Vestbanen. 26. juni 2002 offentliggjør Statsbygg vinneren av konkurransen. På Bankplassen 3 i Oslo kan du få en forsmak av hvordan det kan bli på Vestbanen. I de gamle lokalene til Norges Bank er det andre verdier enn de pekuniære som legges fram; her vil bidragene fra arkitektteamene kunne beskues. De fem teamene som deltar i konkurransen er: Toyo Ito, Lord Norman Foster, OMA (Office for Metropolitan Architecture), Niels Torp AS og KHR AS Arkitekter samt Marcel Meili og Markus Peter Architekten. Utstillingen vil være åpen for publikum fra 26. juni til og med 4. juli. ■

OPERA PÅ MUNKHOLMEN?

Både Trondheim kommune og Statsbygg er positive til midnattsopera på Munkholmen. Steinvikholmen Musikkteater vil fortsatt ha sin hovedvirksomhet i Stjørdal, men er avhengig av å finne nye steder for gjestespill etter at slottoperaen er historie. Munkholmen eies av Statsbygg og er fredet, og all bruk er underordnet vern. Statsbygg mener Munkholmen er i god stand og er åpne for en søknad om midnattsopera. – Vi er positivt innstilt til bruk av holmen. Vi har selvfølgelig våre restriksjoner, men den tåler fornuftig bruk, uttaler forvaltningssjef Oddvar Johnsen i Statsbygg. ■

SPENNING TIL SISTE STASJON

Avgjørelsen i valg av løsning når det gjelder bane til Fornebu, ble i april utsatt av Fylkestinget i Akershus. De behandler saken i sitt møte 18. og 19. juni.

Statsbygg har gitt faglige råd og vurderinger av ulike kollektivløsninger. I vurderingene er det lagt vekt på at kollektivtrafikken til og fra Fornebu skal være effektiv og miljøvennlig, og den skal realiseres raskest mulig. Basert på de utredninger som finnes, har Statsbygg konkludert med at disse målsetningene best blir oppfylt med en automatbane mellom Lysaker og Fornebu. Banen forventes finansiert av opp til 600 millioner kroner fra Oslo-pakke 2, og bidrag fra grunneierne Oslo kommune og staten på inntil 500 millioner kroner. ■

Med media

som målberar

Sjølv om berre kvar tiande student ved Høgskulen i Volda soknar til medieutdanninga, er det denne utdanninga som har gjort høgskulen kjend. For soga om studiestaden Volda er soga om lokale krefter og motkulturar som har skapt ein annleis studiestad i Annleislandet – med dei media og midla dei rådde over.

TEKST: PER-BØRGE MOLTUBAKK
FOTO: LINDA CARTRIDGE

Muriel Horgen (til venstre) og Ingvild Paulsen trives godt i Volda og er baa klare for mellomfag i drama .

5000 fastbuande i sjølve tettstaden Volda og oppunder 2000 studentar gjer at studiemiljøet pregar bygda meir enn nokon annan stad i landet. Det er berre to årstider i Volda – studietid og sommertid. For studentar som vel Volda, set bygda sitt preg på studietilveret. Liten og intim som tettstaden er, vert òg studietida. Tilboda utanfor høgskulen er avgrensa, så studentane vender seg mot høgskulen og kvarandre. I Volda heng dessutan tilbodet om deltidsjobb saman med prisnivået på leigebustadar; dei er etter måten låge, baa to. Men i sum gjev dette betre tid til å vere student. Og sidan studentane har fritt tilgjenge til utstyr og spesialrom det meste av døgeret, vert studia intense og intensive. Ikkje minst i eksamens- og praksisperiodane – for arbeidsmiljølova står nok ikkje på timeplanen her ...

ETABLERINGA FØRT TIL ENDES Denne våren tok høgskulen i bruk det siste av to byggetrinn som kom i kjølvatnet av samanslåinga mellom distriktshøgskulen og lærarskulen i 1994. Dette er eit påbygg på eit tilbygg til det opphavlege lærarskulebygget frå 1922.

– Dersom vi ikkje hadde hatt trua på at vi skulle få bygge ut høgskulen, hadde korkje studentar eller tilsette akseptert dei tilhøva vi levde under. Det kunne vorte vanskeleg å utvikle høgskulen, og å halde på både studentar og lærarkrefter, seier Jan Driveklepp, direktør ved høgskulen frå samanslåinga og fram til sommaren 2001. Med lang fartstid i høgskulesystemet i Volda har han fått med seg det meste av veksten dei siste 20 åra og er rekna for å vere institusjonsbygger, også i fysisk forstand. Men historia bak høgskuletil-

bodet av i dag strekkjer seg langt attende og byggjer på sterke lærdomsstradisjonar.

SOGA OM EIN STUDIESTAD Det første landsgymnaset og den første distriktshøgskulen utanom byane, vart baa skipa til her. Oddbjørn Melle, historikar og førsteamanuensis ved høgskulen har teke doktorgraden på nettopp etableringa av distriktshøgskulen i Volda og trekkjer dei historiske linene langt attende.

– Embetsmannen og presten Hans Strøm er rekna for å vere startfiguren for den kulturelle utviklinga i Volda-distriktet. Strøm valde ut ein mann frå allmugen til å føre lærergjeringa vidare; Sivert Aarflot, den åndelege faren til Ivar Aasen. – Det er ein samanheng mellom desse tre. Geniet Ivar Aasen hadde dermed noko intellektuelt å knytte seg til med det første prenteverket på landsbygda og den første bygdeavisa Norsk Landboeblad som baa vart skipa av Aarflot, fortel Melle.

LOKAL IDÉ BLIR STATLEG I motsetnad til dei fleste andre lærarskular som kom til etter offentlege initiativ, var det lokale framtenkte folk som brann for opplysningstanken som stod bak i Volda. Desse kreftene bygde opp både lærarskulen og landsgymnaset som private institusjonar i Volda, men knytte seg heller snøgt til staten i driftssamanheng.

– Dette legg grunnlaget for ein undervisingstradisjon i Volda. Når så distriktshøgskulen blir lansert som idé, er det frå statleg hald, poengterer Melle. Tankegangen bak var å få til utdanningsinstitusjonar mellom gymnas og universitet, og

– Det er kjempeflott i Volda. Eg likar både naturen og at det ikkje er noko storbyliv som kan distrahere. Sidan animasjon er tidkrevjande, og vi vert synte den tilliten at vi får fritt tilgjenge til moderne utstyr – er det eit godt utgangspunkt for å engasjere seg i studiet, meiner den tyske animasjonsstudenten Jan-Erik Maas.

BYGG MED KOMMANDOBRU:
– Utan fellesbygget som vi fekk i 1998, ville det vore vanskeleg utvikle høgskulen slik vi ønskjer, seier tidlegare høgskuledirektør Jan Driveklepp.

dette skulle vere ein kompensasjon til byane som ikkje fekk tildelte universitet.

– Volda-regionen spelte på tradisjonen med lærarskule og landsgymnas. Ein makta å stå fram som representant for bygde-Noreg og mobiliserte dei fleste landkommunane på si side. Med denne lobbyverksemda nådde ein fram og i 1969 vedtok Stortinget dei tre første distriktshøgskulane. Byane Kristiansand og Stavanger fekk sine, medan det skjedde noko interessant i Møre og Romsdal – det vart deling mellom Volda og Molde, forklarar Melle.

BERTE KANUTTE ER HJARTET Vel ein mannsalder etter har skulen funne si form. Fellesbygget Berte Kanuttehuset frå 1998 har vorte hjartet i høgskulen, og er eit monumentalbygg i bygda som arkitektar frå heile verda valfartar til for å studere. Berte Kanutte Aarflot var dotter til Sivert Aarflot og ein leiande haugianar og salmediktar. Ein fyl namneskikken der Ivar Aasen, Hans Strøm og Henrik Kaarstad, grunnleggjar av lærarskulen, har gjeve namn til andre bygg ved høgskulen. Mange bilete er brukt for å skildre det nye fellesbygget. Kritiske røyster kallar det eit stort fjøs, medan andre peikar på at sett ovanfrå ser det ut som ei fiolin som tryllar saman kunnskapstonar for heile høgskulen. Den funksjonelle hovudideen var at dette skulle vere hjartet i den nye Høgskulen i Volda, midt mellom dei eksisterande bygga og ein stad alle gjekk innom dagleg. Funksjonane som vart brukte for å nå dette målet, var bibliotek, kantine, student-samskipnad og studentinformasjon. Sjølv om det er korte avstandar, har ein ikkje nådd målet fullt ut fordi informasjon

BYGGETRINN II

- Oppdragsgjevar: Undervisnings- og forskingsdepartementet
- Byggherre: Statsbygg
- Arkitekt: BFS arkitekter as, Oslo
- Førebels prosjektkostnad kr. 24 870 000
- Utforming: Dels påbygg, dels påbygg på opphavleg tilbygg (1982) til Lærarhøgskulebygget (1922)
- Innhald: Dramarom med grupperom, kontor, møte- og pauserom.
- Areal: Bruttoareal 975 kvm Nettoareal 580 kvm

FAKTA

frå bibliotekdatabasane er mogleg å hente frå eigen arbeidsstad og det vart oppretthalde to mindre kantiner.

– Dette gjer at vi ikkje fekk den samlinga vi ønskte oss. Men med fellesadministrasjonen har bygget trass i dette fått eit eigarskap hjå alle avdelingane. Den nye høgskulen vart materialisert gjennom Berte Kanuttehuset, seier Driveklepp. Han meiner bygget var avgjerande for å samle høgskulekrefte. – Utan det ville vi ikkje fått til denne høgskulen slik han står fram i dag. Sjølv om det frå andre høgskular vart peikt på at vi hadde det enkelt i Volda, sidan avstandane var små. Det er likevel slik at dess nærare ein er geografisk, dess lenger er det imellom om avstanden først er der. For oss ville der vore øydeleggande om vi ikkje hadde dette fellesbygget.

NYTT LIV MED NY SAL For dei to byggetrinna er fellesnemnaren betre plass for alle. Sist ut og tilgodesett i trinn II er dramaundervisninga ved Høgskulen. For studentar og tilsette her, er det eit tidsskilje.

– Lokala vi kom frå, hadde så låg takhøgde at det ikkje let seg gjere å lyssetje scena, det vart berre skuggar att. Med høgda vi har no, kan vi bruke salen både på langs og tvers, eller berre delar av salen. Vi har dessutan fått skikkeleg blending, inndekning og ventilasjon. Lyd- og lystilhøva er òg noko heilt anna enn før. Dette er ei ny tid for oss, oppsummerar Marit Ulvund, seksjonsleiar for drama. Undervisninga i drama ved høgskulen er mellom dei studia som femner flest av studentane i løpet av eit studieår. Ved sidan av drama årseining, er allmennlærer-, førskulelærer-, barnevern- og sosionomstudentane innom og har kortare kurs tilpassa studieretninga. Og til hausten kjem ei påbyggingseining, tilsvarande mellomfag.

– Det er til saman om lag 300 studentar som er innom her i løpet av eit år. Somme kjem til Volda berre for dramautdanninga, og då er det viktig å by fram gode lokala i den tida dei studerer her. Vi er svært nøgde med rommet slik det har vorte, sjølv om vi kunne ønskt at det var eit par meter breiare, det hadde auka fleksibiliteten. Men det går greitt å få plass til 60–70 tilskodarar og ei god intimszene, seier Ulvund. Også studentane hennar er nøgde med dei nye lokala. – No har vi fått eit skikkeleg dramarom der vi slepp å verte forstyrra av dei andre og vi får vere meir for oss sjølv, fortel Ingvild Paulsen frå Sauda og Muriel Hørgen frå Korgen. Studiestaden Volda meiner dei er liten, intim og med mange tilbod for studentane på høgskulen, også utanfor undervisingstida.

MEDIA HAR ALLE HØYRT OM Mest kjend utanfor Volda-bygda, er kanskje medieutdanninga, sjølv om berre ein av ti studentar er knytt til ho.

– Eg trur ikkje vi kan marknadsføre Høgskulen i Volda utan noko synleg å kople han mot. Media har vore ein viktig spiss. Også vi som har arbeidd med fagområda der det har vore vanskeleg å rekruttere studentar, gler oss over suksessen media har hatt. Dette kan nyttast til å marknadsføre høgskulen som heilskap, seier Driveklepp.

Rett før studietida er over, er andreårsstudentane på media i ferd med å kome seg ut av reiret og finne ut om dei er flygedyktige. Praksisrapportar og eksamensproduksjonar skal leverast og mange brukar det meste av døgnet på høgskulen. Skuggen av 11. september kviler over det som har fått nemninga «dødens kull». Avdelingsleiar Sverre Liestøl meiner det ikkje er grunn til å uroe seg. – Det er ikkje sikkert dei kan velje mellom toppjobbane denne våren, men journalistjobbar er det alltid å få, seier han og peikar på at under halvparten av norske journalistar har utdanning innan fagfeltet. Derfor er utgangspunktet godt med denne utdanninga – om ein godtek ein nøktern start. Dystre utsikter har ikkje prega søkarmassen, ho er framleis stor og aukande.

Som dei andre avdelingane, er også media no samla på ein stad. Ved høgskulen har ein vald å bygge opp om avdelinga og det ber frukter. – Med sams lokalar er miljøet mykje meir samansveisa enn tidlegare. Under Den norske dokumentarfilmfestivalen samarbeidde alle fire studieretningane om arrangementet – og det gav god synergieffekt, forklarar Liestøl.

... **MEN KVA MED FRAMTIDA?** Medan studentmassen nærast eksploderte i åra 1988 til 1994 med dobling frå 1100 til 2200, er den no stabilisert og spørsmålet er kvar vegen går no.

– Omfanget av heiltidsstudentane vil nok gå ned til kanskje 1500-1700 medan resten er knytt til desentraliserte opplegg, fjernundervisning, og deltidsundervisning. Prinsippet om livslang læring vil ha mykje å seie for utviklinga, samstundes som konjunkturane i norsk økonomi òg vil spele inn. Men eksplosjonen vi såg frå 1988 vil vi nok ikkje sjå att, meiner Driveklepp.

Ei anna side ved utviklinga av Høgskulen i Volda, er at i takt med vekst og høgre studienivå, veks òg ambisjonane. Fleire rektorar har ytra ønskje om å få det første universitetet på landsbygda i Volda. Den symbolske eller kulturelle kapitalen som var viktig for å etablere distriktshøgskulen, kan få ny aktualitet i ein slik samanheng, trur historikaren Melle. – Den historiske lina frå Hans Strøm vert ikkje ført til endes før ein kan nytte universitetsnemninga. Dette vil femne meir enn berre Volda, og gjelde for både bygde-Noreg og motkulturen. Eit slikt langtidsmønster fascinerar og ville ført motkulturen til sitt logiske slutt punkt – eit universitet i Volda. Men om det er realistisk, er eit anna spørsmål... ■

HØGSKULEN I VOLDA

■ Oppretta i 1994 ved samanslåing av Volda Lærarhøgskule og Møre og Romsdal Distriktshøgskule, Volda.

■ Har fire avdelingar; avdeling for humanistiske fag, avdeling for lærarutdanning, avdeling for mediefag og avdeling for samfunnsfag

■ Driv omfattande forskingsaktivitet og samarbeider tett med den regionale forskingsstiftinga Møreforsking.

FAKTA

En framtid prosjekteres

I offentlig sektor må man nå vente forandring. Et regjeringsskifte, og vips er en løpende organisasjonsutvikling moden for revisjon. I påvente av de endelige tegninger for en mer effektiv statsforvaltning har Øivind Christoffersen satt sitt Statsbygg i gang med å utrede alternative framtidsmuligheter for forvaltningsbedriften.

TEKST: HANS CHR. ERLANDSEN FOTO: LINDA CARTRIDGE

– Vi har tatt tak i signalene fra statsråd Victor D. Norman i Arbeids- og administrasjonsdepartementet. En intern prosess i Statsbygg har forberedt oss for den dag vårt eierdepartement blir mer konkret. Jeg regner med at det vi får beskjed om er på det prinsipielle og overordnede plan, slik at vi selv skal utforme innholdet, sier administrerende direktør Christoffersen.

En arbeidsgruppe i Statsbygg har satt seg grundig inn i bakgrunnen for moderniseringsprogrammet generelt og de signaler som Victor D. Norman har fremmet om Statsbygg spesielt. Bedriften har vært å presentert seg i Stortinget og hatt en rekke samtaler med departementets ledelse.

– Vi analyserer dessuten hvor vi er sterke og hvor vi har svakheter. Vår strategi er å være aktive og pågående, for å sikre innflytelse og påvirkning. Vi skal ikke vente på andre, sier Øivind Christoffersen.

HANDLINGSPLAN FØLGES Da Kongen i slutten av juni i fjor utnevnte ham til administrerende direktør for Statsbygg, hadde han alt i ni måneder vært konstituert i stillingen. Han så det som en hovedoppgave å fullføre den betydelige omorganisering som var påbegynt året før. Dessuten var organisasjonen i ferd med å heve seg i forhold til situasjonen under «konsulentsaken», som er statsbygg'sk for den indre og ytre krisen organisasjonen hadde havnet i.

Nå, snart to år etter at organisasjonen knaket i sammenføyningene, kan Christoffersen fastslå at Statsbygg følger den handlingsplan som er utarbeidet og at hans medarbeidere fokuserer på de oppgaver man er satt til å løse. Men han stikker ikke under en stol at mange begynner å bli mette av omstillinger og endringer.

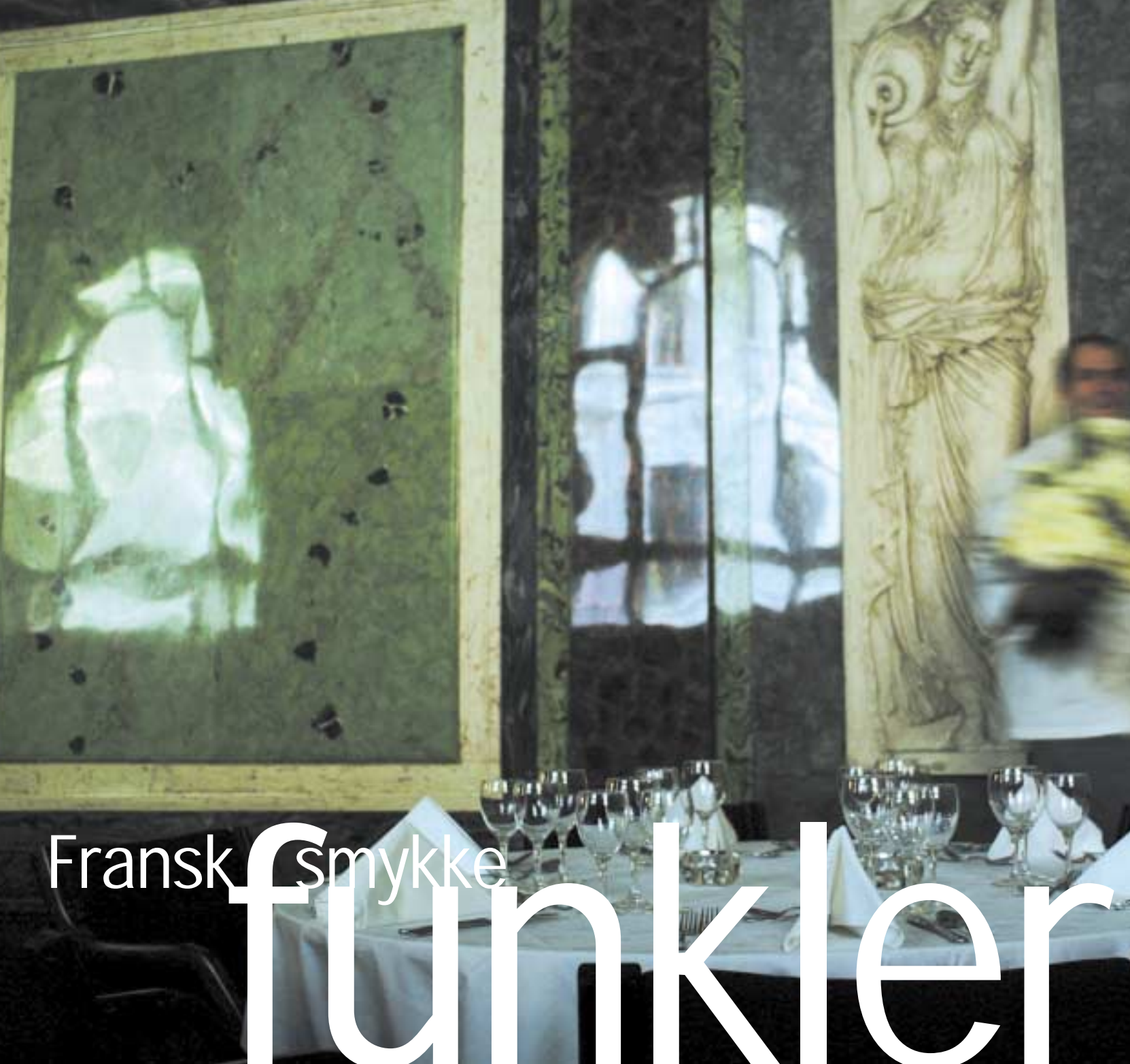
Victor D. Norman har klart gitt uttrykk for at styringen av underliggende forvaltningsorganer for ham er et vanskelig område. På den ene side skal de ha frihet til selvstendig å drive sin virksomhet, på den annen side kreves en tett politisk styring. Norman har antydning at det skal være en overordnet bestillerkompetanse i departementet, kanskje blir det opprettet et direktorat, mens tjenesteytende oppgaver skal konkurranseutsettes. Disse oppgavene skal utføres i god avstand fra de politiske prosesser.

– Denne rolleavklaringen blir viktig. Med konkurranseutsetting må vi få andre rammebetingelser og like konkurransevilkår. Som et eksempel har vi ikke mulighet for å reise kapital, slik andre kan, påpeker Øivind Christoffersen

KUNDEDREVET ORGANISASJON I tillegg til de overordnede vurderinger ser Øivind Christoffersen også at organisasjonen blir påvirket av hvordan hans oppdragsgivere utvikler seg. Disse får også en friere stilling i forhold til sitt eget departement (ref sykehusreformen), og står friere i forhold til valg av byggherre.

– Vi har sagt vi skal være en kundedrevet organisasjon basert på prinsippene i total kvalitetsledelse, og alt her ligger det mye som er forenlig med statsråd Normans moderniseringsarbeid, understreker direktøren.

Jo, roen begynner å senke seg rundt Statsbygg, og Øivind Christoffersen kan glede seg over en rekke vellykkede prosjekter det siste året. Han nevner forarbeidet til ny opera i Bjørvika, en rekke avsluttede byggeprosjekter samt byggeskikkpriser og arkitekturpriser så det holder. ■

Fransk smykke funkler

Bak gipsplater og kontorpulter på Nasjonalgalleriet har vakre dekorasjoner stått bortgjemt i nesten 50 år. Nå står «den franske sal» i fordums prakt som et smykke i galleriets nordfløy. Men så har Manfred Siller erfaring fra Palazzo Borghese og Villa Medici!

TEKST: MARIUS REVOLD FOTO: LINDA CARTRIDGE OG STATSBYGG

Nasjonalgalleriet

FAKTA

- 1880–81: Christiania Skulpturmuseum, som tilsvarer midtdelen av Nasjonalgalleriets nåværende bygning, blir reist.
- 1924: Nordfløyen foreløpig slutført. En spesialbevilgning gjorde det mulig å lage en egen sal for skulptursamlingen, som var en gave fra den franske stat.
- Åpningstider: mandag, onsdag, fredag: 10–18, torsdag 10–20, lørdag og søndag 10–16

– De håndskårne radiatorskjermene av forgylt eik dekorert med den franske liljen, ser helt ut som nye. Slike finner man ikke mange steder! Det er Nasjonalgalleriets førstekonservator Messel som med stolthet viser fram den franske sal.

120 nyrestaurerte kvadratmetre ser nå akkurat slik ut som arkitekt Arnstein Arneberg utformet dem i forbindelse med ferdigstillingen av nordfløyen i 1924. En overflødighets-eksplosjon av grønt, rosa, gull og svart, innrammet av pilastre og tredimensjonale figurer, preger nå det som tidligere var kjedelige kontorlokaler. Det nitide restaureringsarbeidet har blitt så vellykket at kulturminister Valgerd Svarstad Haug-

«Det er viktig å ta vare på de «perlene» vi har og flott at utsmykningene er hentet fram til glede for alle besøkende.»

land la den årlige middagen for Stortingets kulturkomité i lokalene.

– Rommet er virkelig helt spesielt. Når jeg skulle invitere Kulturkomiteen på middag var det fint å invitere dem til et sted der de også er omgitt av kultur. Jeg har tidligere sett den ny-restaurerte franske salen og ønsket at komiteen skulle bli kjent med den. Det er viktig å ta vare på de «perlene» vi har og flott at utsmykningene er hentet fram til glede for alle besøkende, sier kulturminister Haugland.

INNELUKKET GAVE Da man endelig så seg råd til å ferdigstille Nasjonalgalleriet i 1924, blant annet i samarbeid med det private næringsliv, kom også den franske konsulen i Norge på banen. I og med ferdigstillingen ble det nemlig plass til en gave fra den franske stat bestående av en omfattende skulptursamling. Arkitekt Arnstein Arneberg, som tidligere hadde gjort mye arbeide for Nasjonalgalleriet, tilbød seg å tegne en Versailles-inspirert sal spesielt for skulptursamlingen og en spesialbevilgning fra Stortinget ga rom for et utsøkt interiør med stukkarmor og eikeparkett. Giovanni Paolis, sønn av mannen som i sin tid stod for mye av gipsarbeidene på byggetrinn én i 1882, stod for de sirlige marmoreringsarbeidene.

– I en samtid som befattet seg med eksperimentelle stilarter, som kubismen innen malerkunsten, var salen ganske spesiell. Det morsomme er at den ble tegnet med utgangspunkt i gips-skulpturene den skulle huse. I veggdekorasjonene er for eksempel enkelte av skulpturene montert inn, forteller førstekonservator Nils Messel ved Nasjonalgalleriet.

– Strengt tatt var selve skulpturene gips-kopier av fransk 16-

og 1700-tallskunst, men daværende direktør Jens Thiis hadde lenge ønsket seg en slik samling, sier Messel.

På 50- og 60-tallet kom galleriet i plassmangel og så seg nødt til å bruke salen til andre formål enn utstilling av franske gips-skulpturer. Veggdekorasjonene ble nennsomt kledd inn og salens historie mer eller mindre glemt. I fjor høst fikk man økonomisk mulighet til å realisere planene om en lenge ønsket kafé og dekorasjonene kunne igjen komme fram i lyset.

RESTAURERINGEN Når dekorasjonene i sin tid ble tildekket, oppsto det skader på overflatene og senere har vannintrengning forårsaket skjolder. En elektriker med dårlig tid hadde ødelagt noe av listverket. Likevel var en restaurering overkommelig, forutsatt at man fant fram til rett ekspertise. Stukkarmorering er et avansert håndverk, ikke minst er det å finne fram til de rette fargene tidkrevende. Statsbygg kontaktet tyskeren Manfred Siller, som hadde vært med på restaureringen av Slottet i Oslo og som hadde erfaring med liknende arbeider på flere europeiske monumentalbygg som Palazzo Borghese og Villa Medici i Roma, Nasjonalgalleriet i Berlin og Slottskirken i København.

– Vi er svært fornøyd med arbeidet til Siller, sier Marianne Guliksen, ansvarlig for restaureringen hos Statsbygg.

– Han hadde for eksempel sin egen oppskrift på et middel som fjernet skjoldene i overflaten. Arbeidet holder generelt svært høy kvalitet. Det er gledelig at Statsbygg har kunnet innhente solid håndverkskompetanse til restaureringsarbeidene i Nasjonalgalleriet, og dermed er med på å videreføre den håndverksmessige kulturarven.

Kulturminister Svarstad Haugland inviterte Stortingets kulturkomité på middag blant skinnende marmor og med standsmessig oppdekning.

GLASSKAFÉ OG MILJØ I skrivende stund er restaureringen slutført og arbeidet med innredning og tilpassning av salen i full gang. Nasjonalgalleriet har ambisjoner om å skape en moderne kafé og er i dialog med Pascal konditori som antakelig vil stå for driften. Statsbygg leverer ventilasjon og nødvendig grunnlag for kjøkkendrift, og har engasjert arkitektkontoret Kristin Jarmund til å stå for øvrig innredning. Aud-Randi Astad er saksbehandler hos Kristin Jarmund:

– Vi tenker oss en større glassdisk som skal fungere som et utstillingsmonter for kaker og sjokolade. Pascal er svært bevisst på hvordan produktene skal framstå og utfordringen er å kombinere riktig belysning og tilfredsstillende kjøling med et gjennomført design. Glassdisken skal bli et «rom i rommet» og øvrig innredning skal tilpasses denne. Vi har gjort flere liknende interiørjobber, blant annet interiøret til restauranten «Bar og Restaurant», og dette er en svært morsom jobb, forteller Astad.

Kulturminister Valgerd Svarstad Haugland vektlegger at kafeen vil kunne øke kvaliteten på Nasjonalgalleriets tilbud.

– Et utvidet serveringstilbud i Nasjonalgalleriet vil bidra til økt publikumstilstrømning, vi vet alle hvor hyggelig det er å sette seg ned med en kopp kaffe når vi har gått rundt i et museum. For det viktigste er at hvert enkelt besøk blir et kvalitetsbesøk, slutter kulturministeren. ■

Dette er stukkarmorering

Stukkarmorteknikken tok form i forlengelsen av den italienske billedskjæringskulturen omkring Firenze på 1500-tallet. Etterhvert ble stein av forskjellig art og farge skiftet ut med en innfarget masse som senere herdet. Dette gjorde det mulig å trekke opp store flater der håndverkeren fritt kunne arbeide med farger og plastiske former.

Selve stukkarmor-massen framstilles av vann, fortynnet benlim, gips, knust dolomitt og forskjellige fargepigmenter. Massen formes for hånd og festes på et underlag av velfuktet grunnpuss. Etter at massen har gjennomherdet starter det møysommelige slipearbeidet med pimpstein før overflaten vokses og høyglanspoleres.

Restaureringsarbeidene starter med en nøye gjennomgang av eksisterende overflate. Deretter rengjøres overflaten grundig og selve arbeidet med å tyde, bestemme og etterligne fargetoner, strukturer og mønstre kan begynne. Stukkarmor som håndverk blir i denne prosessen til et kunsthåndverk, hvor abstraksjon og kunstnerisk mot og frihet forenes med erfaring, håndlag og tradisjon.

Idag er det hovedsaklig gjennom restaureringsprosjekter vi støter på teknikken, og det er få som behersker det presisjons- og tålmodighetskrevede arbeidet. Det fører ofte til at man slurver med vedlikeholdet, eller feilbehandler med moderne materialer som gjør uopprettelig skade.

Manfred Siller (øverst til venstre) og hans to medhjelpere Manfred Roth (øverst til høyre) og Erwin Hess (nederst til høyre) i arbeid med restaureringen.

Tidløs urbygning

Restaureringen av urbygningen på Universitetet i Oslo byr på solide utfordringer. Bygningen er fredet og skal så langt det er mulig bringes tilbake til opprinnelig stand. Samtidig skal lokalene tilfredsstille dagens krav til lys, luft og tekniske installasjoner. Og til uret.

TEKST: MORTEN RYEN FOTO: LINDA CARTRIDGE

Domus Academica – eller urbygningen som den gjerne kalles – er tegnet av arkitekt Christian Henrik Grosch. I forbindelse med 200-årsjubileet for arkitektens fødsel i 2001, ble urbygningen og resten av det gamle universitetet fredet.

Riksantikvaren har betegnet arbeidet med urbygningen som «den viktigste restaureringsprosessen som foregår i Norge i dag», og har lagt klare premisser for hva som kan og ikke kan gjøres i bygningen. Samtidig skal bygningen tilfredsstillende moderne krav til funksjonalitet.

– Dette skal jo ikke være noe museum. Bygningen skal brukes av studenter og ansatte hver eneste dag. Derfor må vi sørge for godt lys, ventilasjon, strøm, telefon og datatilkobling til alle rom, sier prosjektleder Atle Sørby i Statsbygg.

Han er ansvarlig for arbeidet med å restaurere urbygningen. Prosjektet skal etter planen være slutført i 2003 og har en prislapp på 156 millioner.

Sammen med Arne Andresen fra OPAK, viser han rundt i bygget, som er sterkt preget av forfall etter flere tiår uten vedlikehold. Ingen som har besøkt urbygningen de siste årene har kunnet unngå å se at bygningen trenger oppussing, men med alt inventar og provisoriske lettvegger fjernet, blir det tydelig at her trengs mer enn overflattisk maling og pussing.

– At bygningen er fredet stiller oss overfor spesielle utfordringer som gjør arbeidet både vanskeligere og mer kostbart enn det ellers ville vært, forklarer Andresen. – For eksempel skal alt elektrisk anlegg skal være skjult, men vi får ikke lov til å hugge oss inn i murveggene for å legge kabler der, noe vi normalt ville ha gjort. Vi bruker mye tid på å finne løsninger som tilfredsstillende både antikvariske krav og moderne bygningstekniske krav.

Monumentalbyggeren

FAKTA

■ «Vi bygge ikke blot for den nuværende Slægt; de Værker vi opføre skulle ikke blot i den nærværende Tid, men ogsaa i en fjern Fremtid staae som ubestikkelige Vidner om Nationens Liberalitet, Aand og Kunstsmag paa den Tid de bleve til.»

■ Sitatet tilhører Christian Henrik Grosch (1801-1865), arkitekten bak en rekke monumentale statsbygg i Oslo, og sier sitt om arkitektens syn på sitt eget virke. Urbygningen er ett av hovedverkene til Grosch, og inneholder ett av de få gjenværende eksempler på arkitektens interiører. Dette gjelder ikke minst Gamle Festsal som også har en historie som stortingshall mens Stortinget var under bygging.

TRE ELLER STÅL? Et par bjelker i et auditorium i andre etasje ble et stridens eple. Det opprinnelige gulvet bæres av ti meter lange trebjelker, men disse er råteskadet i den ene enden, og må forsterkes. Statsbyggs byggetekniske konsulenter mener det er best å gjøre dette med stållasker, men Riksantikvaren forlanger at det benyttes trelasker.

– Det var en stund kulturminnelov på den ene side mot plan- og bygningslov på den andre, men nå er vi kommet til enighet. Riksantikvaren får sine trelasker, og vi forsterker mureverket der bjelkene har sitt opplegg, sier Sørby.

ARKITEKTONISK ARKEOLOGI Grunnen til Riksantikvarens strenge krav, er at restaureringen – så langt det er mulig – skal bringe bygningen tilbake til sin opprinnelige stand. Men hva som er opprinnelig og bevaringsverdig er ikke lett å avgjøre sånn uten videre. I mange rom har vegger

Domus Academica

- stod ferdig i 1854
- et av hovedverkene til arkitekt H. C. Grosch
- fredet i 2001
- rehabiliteres mest mulig tilbake til sin opprinnelige stand
- byggearbeidene startet i desember 2001, og skal stå ferdig oktober 2003
- 6.900 kvadratmeter skal rehabiliteres
- Stortinget har bevilget 156 millioner kroner

Tiden er overmoden for å utbedre skadene, konstaterer OPAKs Arne Andresen (til høyre) og prosjektleder Atle Sørby fra Statsbygg.

og gulv mange lag maling som en må skrape seg gjennom. For å avgjøre hvilket lag som skal danne utgangspunkt for restaureringen, er NIKU – Norsk institutt for kulturminneforskning – koblet inn for å gjøre undersøkelser av malte flater, dekorasjoner og tapeter. I enkelte rom der det er gamle tapeter, har de store skader. Om disse skal forsøkes reparert eller erstattes av nye «kopier» er også blant de ting Riksantikvaren må ta stilling til.

FÆRRE OG STØRRE ROM I årenes løp har mange av rommene i urbygningen blitt delt opp med mer eller mindre provisoriske vegger. Alle disse er nå revet, slik at det blir færre, men større rom. For å kunne utnytte disse på en effektiv måte, vil det bli satt inn nye vegger av glass som romdelere enkelte steder. I andre rom må brukerne finne seg i mer åpne kontorløsninger enn det de har vært vant til fra før.

For å skape gode arbeidsplasser for studenter og faglig ansatte, gjøres det også omfattende – og kostbare – arbeider i kjelleren. En konsekvens er at den gamle «Frokostkjelleren» – et yndet tilholdssted for studenter og lærere natt og dag – blir borte. I stedet blir kjellergulvet senket for å gi plass til lesesaler og pc-stuer. Ventilasjonkanalene føres fram i leira under kjellergulvene.

PÅ FLÅTER Fundamenteringen av urbygningen er spesiell, og før restaureringen begynte knyttet det seg en viss spenning til tilstanden på flåtene.

– Det gamle universitetet er bygget på leirgrunn. Den gangen kom det ikke på tale å pæle seg ned de 15-20 meterne til fjell. Løsningen ble å bygge store «flåter» av malmfuru som ble lagt i leiren. På disse ble selve grunnmuren murt opp med enorme steinblokker, forklarer Andresen.

– Vi var usikre på tilstanden til disse flåtene. Det er setnings-skader i bygningen som går gjennom alle etasjer, og vi fryktet at det kunne ha noe å gjøre med fundamentet. Men det viser seg at flåtene er i god behold, og at setningene sannsynligvis oppstod i forbindelse med byggingen av T-banen. Det er ikke lenger bevegelse i sprekkeene, noe som gjør at de relativt enkelt kan repareres.

BRANNSIKRING For å tilfredsstillte moderne krav til brannsikkerhet, må urbygningen utstyres med sprinkleranlegg. Sprinkleranlegg er effektivt for å stoppe brantilløp, men rommene som blir «dusjet» får ofte omfattende vannskader. Ikke heldig i et bygg der mye er gjort for å ta vare på gamle takmalerier, tapeter og annen dekor i interiøret.

– Løsningen ble å legge inn «vanntåkesprinkling», forklarer Andresen. Ørsmå vannråper blåses ut i rommet og slukker brannen, uten at det gir de vannskader som vanlige sprinkleranlegg ofte fører med seg.

URBYGNINGEN OG IBSENS UR Mange tror at urbygningen har sitt navn fordi den er «ur-gammel» eller den eldste bygningen på universitetet. Det stemmer ikke. Bygningen har tatt navn etter det gamle astronomiske uret, trygt forvart bak vinduene på rektors møterom, som opplyste de forbipasserende om riktig tid. Historien skal ha det til at Henrik Ibsen hver dag stoppet her for å stille sitt eget lommeur før han vandret videre nedover til Grand café.

Nå er kassa tom og uret skal også restaureres. – Men uret skal på plass igjen, forsikrer prosjektleder Atle Sørby.

– Om noen kommer til å stille klokka etter det vet jeg ikke. Men det kan jo være verdt å stoppe opp og kaste et blick på det – slik Ibsen gjorde. Når urbygningen er tilbake i tiden. ■

Ny vei, nye muligheter

Supertankere i opplag, Peter Pan-skiltet og Paven på den andre siden av den lange tunnelen. De fleste har begrenset med referanser til den lille byen. Synd, for det er faktisk en sjarmerende plett ved fjorden. Og den blir stadig penere. Vi er i Holmestrand.

TEKST: MARIUS REVOLD FOTO: LINDA CARTRIDGE

Kjører man til Holmestrand sørfra og bruker gamleveien, passerer man en vakker eiendom med to gamle hus på høyre hånd, akkurat der tettbebyggelsen starter. Nedre Gausen kompetansesenter består av et fredet trehus fra 1740 og et murbygg, bygd som lærerskole i 1899. Bygningene er omkranset av et større hageanlegg. Gudmund Eikli er daglig leder og stolt av den vakre eiendommen.

– I Holmestrand er dette på mange måter en slags symbol eiendom som alle kjenner til fordi bygningene er svært gamle og fordi eiendommen har en sentral beliggenhet, forteller Eikli.

Senteret, som er del av et landsomfattende nettverk av kompetansesentre, gir bl.a. opplæring til hørselshemmede og gir

veiledning og kurstilbud til fagpersoner og foreldre. Det har vært drevet slik virksomhet her siden lærerskolen ble lagt ned i 30-årene. Den gang var hovedveien til sørlandet en sjarmerende grusvei og plasseringen helt inntil veien var gunstig. Helt til bilbruken eksploderte og E18 ble en støvete og bråkete uting. Byggingen av Holmestrandtunnelen på 80-tallet var naturlig nok en lettelse for hele byen, men hver gang tunnelen var stengt måtte trafikken likevel ledes gjennom byen.

Fra Sem-erklæringen til samarbeidsregjeringen:

«Samarbeidsregjeringen vil arbeide for en bykjernepolitikk der de offentlige og private eiere i fellesskap tar ansvar for en fysisk opprustning av de offentlige rom, som gategulv og fasader.»

SPLEISELAG Med åpning av den nye firefeltsmotorveien gjennom Vestfold i oktober 2001 ble det endelig slutt på trafikken forbi senteret. Betongsperrene mot veien kunne fjernes og man kunne tenke på å gjøre fortauet rundt kompetansesenteret mer innbydende. Et spleiselag bestående av Vegvesenet, Norsk Hydro, Holmestrand kommune og Statsbygg gikk sammen for å se hva som kunne gjøres i fellesskap. Resultatet har blitt et helt nytt fortau som Statsbygg har satt av grunnen til. Man har fjernet et to meter høyt gjerde og erstattet det med dekorative granittsøyler, og det er montert ny gatebelysning. Alt for å gjøre området innbydende for lokalbefolkningen. Og dialog med lokalsamfunnet er noe Gudmund Eikli ved kompetansesenteret setter høyt.

– Vi er en spesiell institusjon som har lett for å bli litt isolert. Åpenhet med omgivelsene er viktig fordi virksomheten vår dreier seg om å integrere hørselshemmede. Derfor er tiltakene som er gjennomført viktige for oss også. Nå er det full anledning for befolkningen å bevege seg i kompetansesenterets hage. Grøntarealet vårt har til nå vært lite brukt og på sikt kan kanskje noe av hagen bli omgjort til park men dette er enda ikke sikkert, forteller Eikli.

– Vi er en spesiell institusjon som har lett for å bli litt isolert. Åpenhet med omgivelsene er viktig fordi virksomheten vår dreier seg om å integrere hørselshemmede, derfor er tiltakene som er gjennomført viktige for oss også. Nå er det full anledning for befolkningen til å bevege seg i kompetansesenterets hage. Grøntarealet vårt har til nå vært lite brukt og på sikt håper vi at hagen kan bli ytterligere oppgradert slik at det virkelig kan bli en «bypark» til glede for alle, forteller Eikli.

Ordfører Johan Svele i Holmestrand kommune

SYMBOLEFFEKT Etter at Nedre Gausen og Statsbygg i mange år hadde forsøkt å få til et samarbeid var det ordfører Johan Svele i Holmestrand kommune som fikk fart på prosessen og initierte et møte med vegvesenet. Der møtte han velvilje og entusiasme og snart hadde man de andre aktørene med også.

– Slik kan dugnad gjøres i moderne tid! Ikke bare har vi forskjønnnet området til glede for både byboere og institusjonsbrukere, men alle bidragsyterne har blitt bedre kjent også. Jeg mener dette er et eksempel til etterfølgelse. Kommunen alene hadde ikke hatt ressursser til å omdanne området til den perlen det har blitt nå, sier Svele. Han understreker at ansvaret for omgivelsene ikke kan være en offentlig oppgave alene.

– Tiltalende omgivelser er selvforsterkende; når naboen pynter på hagen gjør du det samme. Alle har et ansvar for nærmiljøet, sier ordføreren.

At oppgraderingen falt sammen med Holmestrands 250-årsjubileum var selvsagt ingen ulempe og i juni kommer kongeparet på besøk for å ta det hele i øyesyn. For Statsbygg som grunneier var det ikke vanskelig å delta i spleiselaget, forteller Hans Pettersen, regiondirektør ved kontoret i Porsgrunn.

– Det var ikke vanskelig for oss å følge opp ordførerens anmodning om å avstå litt av grunnen, dette har jo økt kvaliteten på vår eiendom også. Og vi ble ferdige helt etter skjema; i god tid før 17.mai! ■

DE GJØR DET I OSLO OGSÅ!

Holmestrandsprosjektet har en klar parallell til HovedstadsAksjonen. I Oslo har stat, kommune og gårdeiere, deriblant Statsbygg, slått seg sammen i en styringsgruppe for en estetisk opprustning av Oslo sentrum fram mot nasjonaljubileet i 2005. Styringsgruppen har gjennomskjæringsmulighet overfor utøvende etater og organisasjoner. På grunnlag av planforslag som omfatter både fasader, gatebelegg og bymøbler, forplikter alle de tre partene seg i fellesskap. Finansieringen skjer ved opprettelsen av et fond av statlige og kommunale bevilgninger som anvendes slik at det utløser ytterligere investeringer fra gårdeierne. En designhåndbok er under utarbeidelse og man vil gå systematisk fram for å få utført inngrepene. Designhåndboken for sentrum vil inneholde standardløsninger på gatebelegg, skilting, fargesetting og bymøbler. Første delen av prosjektet vil være gjennomført høsten 2002 med nye bymøbler og kraftig forbedret vedlikehold på Karl Johans gate og i Sentrumsparken. Utbedringen av Eidsvolls plass skal være klar når Stortinget åpnes høsten 2002. ■

Byen som forsvant

– Oslo er ingen by. Det er en regional fortetning fullstendig dominert av bilen, sier sosiolog Dag Østerberg. Hans sosiomaterielle fortolkning av Oslo tegner et heller dystert bilde av dagens samspill mellom menneske og arkitektur.

TEKST: MORTEN RYEN FOTO: LINDA CARTRIDGE

Vi møtes hos bakeren på Tøyen der de serverer traktekaffe og skillingsboller på ekte respatexbord. Sosialt, om ikke geografisk, er vi langt unna de trendy cafeene som har gjort caffè latte og ciabatta til hverdagskost for unge urbane nordmenn.

– Det som skjer på Grünerløkka og i sentrum er en slags fiksjon, sier Dag Østerberg. – Unge mennesker etteraper en urban livsstil du finner i Greenwich Village, Paris eller Roma, men det er bare lek og mote. En urban ideologi. De fleste Oslo-borgere lever et helt annet liv, tynget av en materiellstruktur som tvinger dem til å kaste bort timer hver dag på å reise hit og dit i bil.

DEBATT Det er fire år siden Østerberg ga ut boka «Arkitektur og sosiologi i Oslo» og provoserte unge urbanister, noen arkitekter og kulturjournalister med sine tanker. Han mener reaksjonene vitner om en manglende tradisjon for kritisk kultur- og samfunnsdebatt i Norge.

– Jeg mener tankene om samspillet mellom arkitekturen og det sosiale livet er like aktuell i dag, og burde interesse alle som er opptatt av arkitektur og byutvikling. Som mennesker er vi med på å forme våre materielle omgivelser gjennom planlegging og arkitektur. Men de materielle strukturer virker igjen tilbake på oss og former våre liv, sier han.

ARKITEKTONISK GEOLOGI Østerberg mener Oslos arkitekturhistorie kan deles i fire sedimenter som har avsatt sine arkitektoniske avtrykk på byen. Det første sedimentet er fra eneveldets tid, og ga oss Kvadraturen og områdene rundt festningen. Byen ble diktatorisk planlagt og bygget av Kongen, mot undersåttenes vilje. Borgerskapet lagde monumentalbygg som Nationalthattret, Stortinget og Universitet, og også et tydelig klassedelt bysamfunn. I det funksjonalistiske sedimentet – som begynte i mellomkrigstiden og strakte seg fram til 1960-tallet – blir arkitekturen bevisst brukt i realiseringen av velferdsstatens ideer. Husene skulle virke frigjørende på menneskene, de skulle være moderne, effektive, lyse og luftige. Byutviklingen var også preget av ideer om effektive kollektive transportmidler, kommunale bad, biblioteker, kinoer og andre offentlige tjenester.

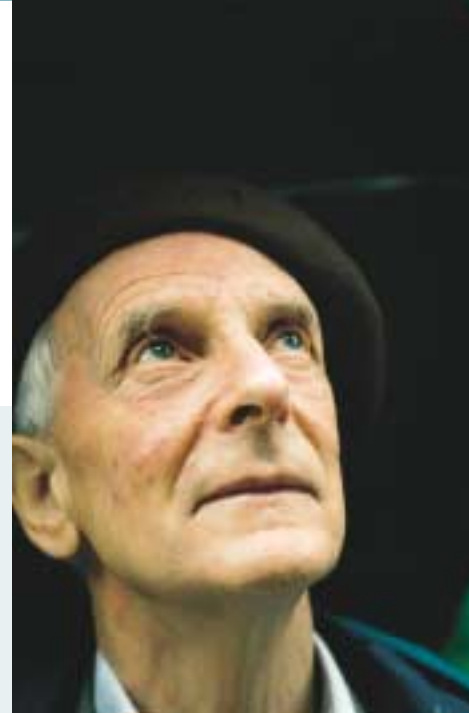
MAZDAISMEN Så skjedde det noe. Umerkelig gled vi på 1970-tallet over i den nykapitalistiske perioden, og det er ved denne overgangen Østerberg mener Oslo mistet sin form som by. Det finnes ingen idé om hva byen skal være. I stedet blir utviklingen overlatt til markedskreftene – og bilen.

– Bilen er ikke et gode, slik økonomene hevder, men en skjebne, sier Østerberg.

– Jeg kaller den perioden vi nå er inne i for mazdaismen: Det har sammenheng med vårt tvangsmessige forhold til bilen. En brukt Mazda er et vanlig valg blant mennesker som oppfatter bilen som et nødvendig onde. Privatbilen gjør folk mer mobile. Byen brer seg ut, blir til en regional fortetning som opphever skillet mellom by og land, som i neste omgang gjør bilen til en tvingende nødvendighet.

– Dagens «Oslo-borgere» bor og arbeider over et bymessig område med en radius på 100 kilometer eller mer. Dette «mellomlandet» preges av en tilfeldig blanding av boligområder, bensinstasjoner, skoler og industribygg, og folks dagligliv er preget av at mye tid brukes på vei til og fra jobb, eller mellom barnehager, kjøpesentra og fritidsaktiviteter. Denne voldsomme mobilteten oppløser de sosiale fellesskapene og får oss til å føle oss – og se på hverandre – som isolerte konsumenter, priggitt et stadig mer krevende bolig- og arbeidsmarked.

INGEN PLAN Østerberg mener det helt fram til midten av 60-tallet fantes bevissthet, vilje og tanke bak utviklingen av byen. Men i det nyliberalistiske klima vi har i dag finnes det ingen slik plan. – I dag er det pengene som styrer utviklingen. Hoteller, kjøpesentra, bankpalasser og næringsbygg reiser seg i og rundt byen, uten noen overordnet plan. At staten legger vekt på estetikk når den bygger biblioteker, utdanningsinstitusjoner og kulturbygg er viktig som motvekt. Men den historiske erfaring er at det å utvikle en vakker, funksjonell by krever en sterk stat med klare ideer også for de materielle omgivelser, sier Østerberg. ■

MONUMENTER OVER VÅR TID

Begrepet «monumentalbygg» gir assosiasjoner til bygg som uttrykker makt og autoritet. Mange synes det klinger dårlig og virker pompøst. Men monumentalbygg kan også være en betegnelse på minneverdige bygg av varig verdi, i det minste om en skal ta uttrykket bokstavelig: Monumental kommer fra det latinske monere, som betyr å minne på. Også i dag reiser vi bygninger som vil bli stående som monumenter over vår tid. I dette og de neste numrene av ÅPENT ROM skal vi se nærmere på noen moderne «monumentalbygg».

Universitetsbiblioteket i Oslo

Hva kan bedre stå som symbol for kunnskapssamfunnet enn et bibliotek? Universitetsbiblioteket på Blindern er imidlertid mye mer enn en boksamling med lesesalsplasser. Bygningen er i første rekke en portal inn til en global kunnskapsverden.

TEKST: MORTEN RYEN FOTO: JIRI HAVRAN/GUY FEHN

Universitetsbiblioteket er et resultat av en åpen arkitektkonkurranse, og vinneren ble Telje-Torp-Aasen arkitektkontor AS. Ideen var å skape et nytt sentrum for Universitetet i Oslo ved å binde sammen det øvre og nedre campus. Bygget skulle være framtidsrettet og funksjonelt, og utformingen og materialvalget skulle understreke byggets symbolske verdi som «kunnskapsbank» og hjerte i universitetsanlegget.

Biblioteket har en kurvet glassfasade mot det som etter hvert skal bli Bibliotekparken. I tillegg har fasaden en søylerekke som både symboliserer de akademiske verdier og gjentar parktræernes vertikale linjer. Kurven, søylene og fasadekledningen av svart, polert labradorstein gir til sammen biblioteket en verdighet og karakter som skal reflektere den status kunnskapen har i dagens samfunn.

Det nye biblioteket skal være et fellesbibliotek for alle miljøene på Øvre Blindern, med åpne samlinger og tjenester

basert på moderne informasjonsteknologi. Arkitekten har valgt en planløsning med store, åpne arealer der det er lagt vekt på fleksibilitet. De åpne arealene er delt med reoler, leseplasser, utstillinger og sittegrupper for å gjøre dem mer intime. Biblioteket skal være som en åpen dør mot all tenkelig informasjon.

Alt i alt framstår det nye universitetsbiblioteket som et framtidrettet og moderne bibliotek som skal kunne tilpasses framtidige krav til tjenester og arealdisponeringer. Samtidig trekker biblioteket sterke vekslere på sin historiske arv. Biblioteket har derfor fått navn etter professor Georg Sverdrup, som var den første sjefen for Universitetsbiblioteket da det ble opprettet i 1813. ■

Mer info: <http://www.statsbygg.no/prosjekter/prosjekt/katalog/ub/index.html>

A photograph of a man with a joyful expression, looking upwards. A soccer ball with red and white stripes is balanced on his head. The background is a lush green field with yellow wildflowers.

Pål Gordon på ballen

Pål Gordon Nilsen er stemma frå Radiosporten som plutseleg blei eit ansikt på tv. – Eg drøymde aldri om å koma på fjernsyn, seier Pål Gordon. Og krev å bli trudd. Men no er han altså på plass i tv-ruta. Kvar kveld. Vi snakka med han før VM braut laus.

TEKST: JAN ZAHL
FOTO: LINDA CARTRIDGE

«Eg hadde høyrte så mykje om medialinja i Volda. Skal du bli radio- eller tv-journalist, er Volda det beste alternativet i Norge. Og det var fine år, ingen tvil om det.»

Pål Gordon Nilsen er NRKs ankermann gjennom 14 sommarkvelder med VM-magasin frå fotball-VM i Japan og Sør-Korea. Han vil gjerne koma heim til deg. Gjennom tv-ruta.

For første gong sender ingen av dei riksdekkande norske tv-kanalane kampane i fotball-VM. I Norge sit Telenor på tv-rettane, gjennom betal-tv-kanalen Canal Digital. Du må enten betala for å sjå direktekampane. Eller zappa til svensk og dansk tv.

– Det er sjølv sagt eit paradoks at kampane ikkje blir sende verken på NRK eller TV 2. Det seier noko om dei vanvittige summene som er involvert når ingen av dei to riksdekkande norske kanalane når opp og får tilslaget på tv-rettane, seier Pål Gordon.

Men sjølv utan kampar på direkten meiner han VM-tilbodet frå NRK er godt. Kvar kveld leier unge Nilsen NRKs timelange VM-magasin.

– Me sender minimum 20 minuttar av kvar kamp. Men i tillegg har me høgdepunkt, analysar, konkurransar, reportasjar og gjester i studio. Så sjølv om me bare sender to heile kampar direkte i NRK i løpet av heile VM, har me ganske god dekning av meisterskapet.

VM-MAGASIN FRÅ NORGE I år har NRK ikkje sendt nokon til Japan eller Sør-Korea for å dekke det som foregår der. Det trur Pål Gordon at kollega Arne Scheie, som har vore på dei fleste fotball-VM gjennom tidene, er meir lei seg for enn han sjølv. Herr Nilsen var i Frankrike under forrige fotball-VM, og opplevde den fantastiske stemninga som var der. Men samtidig meiner han det ikkje nødvendigvis er ei ulempe å ikkje vera til stades der det skjer når ein skal laga VM-magasin frå studio.

Pål Gordon Nilsen

- Fødd 18.08.73 i Kongsberg. Sambuar i Oslo.
- Journalistutdanning frå Gimlekollen Mediesenter (1992-93) og Høgskulen i Volda, radiolinja (1995-97).
- Har jobba i NRK Buskerud (1993-94) og Radiosporten i NRK (frå 1997). Sidan jul ankermann i NRK Sporten.
- Programleiar for NRKs VM-sendingar frå fotball-VM i Japan og Sør-Korea.
- Gordon? Fordi bestefaren heitte Gordon.

FAKTA
PORTRETT

– Det er faktisk lettare å skaffa seg oversikt over kva som foregår heimefrå. Når du står midt oppi det heile, er det lett å mista overblikket og vanskeleg å halda seg fullt ut orientert om alt som skjer. Sjølv om du altså får med deg ei stemning du går glipp av i Oslo.

Pål Gordon meiner det ikkje bare er tv-dekninga som er annleis enn forrige gong det var fotball-VM.

– Norge er ikkje med denne gongen, VM foregår svært langt borte, kampane går på rare tidspunkt, stort sett midt i arbeidstida til folk flest i Norge. Då trur eg det er heilt greit med ein time magasinsending etter at pølsene er grilla og sola har gått ned på sommarkveldane.

– Men du lar deg riva med sjølv om Norge ikkje er med i år?
– Ja. For meg er fotball-VM den største idrettshendinga som skjer.

HEIMBYENTIL SPORTSJOURNALISTIKKEN Sjølv om han er frå Kongsberg, byen som sannsynlegvis har fosta fleire sportsjournalistar enn nokon annan norsk by, påstår

unge Nilsen at det var tilfeldig at han blei akkurat sportsjournalist.

– Eg har alltid hatt lyst til å bli journalist. Men at det skulle bli sport eg jobba med, er tilfeldig, seier han. – Sjølv om eg neppe hadde søkt om å bli frilansar i Radiosporten om eg ikkje hadde vore så interessert i sport som eg tross alt er.

Ei forklaring på Kongsberg-dominansen i norske sportsjournalistars rekke finst likevel: Seint på 80-talet og tidleg på 90-talet fann du fleire av den unge generasjonen sportsjournalistar i dagens NRK og TV 2 – som Espen og Svein Graff, Carsten Skjelbreid og Pål Gordon Nilsen – ivrig opptekne i RadioLågen. Ifølge Pål Gordon «Kongsbergs beste nærradio på den tida».

Det var altså i lokalradioen unge Nilsen lærte seg sine første journalistiske triks. Seinare blei det formell journalistutdanning ved Gimlekollen Mediesenter og radiolinja ved Høgskulen i Volda.

– Eg hadde høyrst så mykje om medialinja i Volda. Skal du bli radio- eller tv-journalist, er Volda det beste alternativet i Norge. Og det var fine år, ingen tvil om det, seier Pål Gordon.

FRÅ FOTBALL TIL SNOWBOARD Etter utdanning og praksis kan han etterkvart brukast til det meste. Som reporter i Radiosporten har han vore utegående reporter, kommentert alt frå fotball til hopp. Og snowboard – som han i utgangspunktet ikkje kunne noko som helst om.

– Det er nok ikkje alt eg har gjort av snowboardstoff som har vore like bra. IVM i 1999 kommenterte eg til dømes feil mann nesten heilt til mål. Det var ikkje heilt bra.

Pål Gordon meiner sportsjournalistikken har blitt mykje meir variert enn før – og dermed meir interessant å jobba med som journalist. – Sjangeren rommer så mykje meir enn eit enkelt referat om kven som vann. Her er dopingproblematikk, øko-

nomi og politikk på høgt nivå. Svært varierte tema som gjer det interessant å jobba med feltet, seier Pål Gordon.

Men parallelt med det kritiske journalistiske blikket, skal han også underhalda sjåarane, la seg riva med når Norge vinn gull, gi av seg sjølv.

– Me jobbar på sett og vis i underhaldningsbransjen. Det skal vera moro å sjå sport på tv!

Pål Gordon Nilsen tok steget frå å vera ei anonym stemme på radio til å bli eit synleg ansikt på tv rundt juletider i fjor.

– Sjølv sagt var det ein stor overgang å gå frå radio til tv. Fjernsynet har ein heilt annan effekt, eit heilt anna gjennomslag enn radio, merkar Pål Gordon. Men medan «alle» i dag drøymmer om å bli journalist eller koma på tv, har Pål Gordon aldri hatt noko mål om å vera på skjermen.

– Hadde det vore poenget, ville eg vore der for lenge sidan. Men etter fem år i Radiosporten, følte eg meg klar for nye utfordringar og å prøva noko nytt.

– Kva må til for å vera ein god programleiar på tv?
– For å vera heilt ærleg, veit eg ikkje så mykje om det enno. Men eg trur det er viktig at ein er roleg og trygg, at ein ikkje får panikk om noko går galt. Samtidig er det viktig «å koma gjennom tv-ruta», som ein kallar det.

– Kva tyder det?
– Det er eit underleg uttrykk eg ikkje veit om eg har fått heilt tak på sjølv. Men det handlar om at ein liksom skal koma gjennom tv-skjermen og inn i stova til folk.

– Korleis gjer ein det?
– Sjølv prøver eg å vera mest mogleg naturleg. Ta ting med eit smil. Og om noko går galt kan eg tenkja: «Det er jo bare tv.» ■

Normans monumentale ambisjoner

De fleste vil mene at monumentalitet har å gjøre med størrelse og beliggenhet, med formale trekk som symmetri og aksialitet og kvaliteten på materialer og detaljer. Men ikke alle bygninger som har disse fysiske kjennetegnene er monumentalbygg; det monumentale er forbeholdt bygninger med en representativ karakter, bygninger som har en betydning som løfter dem ut over det umiddelbare synsinntrykkets øyeblikk.

Monumentalbyggene utgjør bare en liten del av arkitekturhistorien, kanskje ikke engang den viktigste. Men de representative offentlige bygningene er likevel viktige. De forteller om de løftene som gjennom historien er tatt av fellesskapet, og slik blir de milesteiner som dokumenterer de ulike samfunns og epokers kulturelle evne og formuenhet. Nidarosdomen, Håkonshallen, Slottet og rådhusene i Haugesund og Oslo er fremragende eksempler, og vi nærer forventninger til den nye operaen i Bjørvika.

Min forgjenger i denne spalten, administrasjonsminister Victor Norman, har varslet at Statsbygg skal omorganiseres. Svært lite er lekket ut om hva han planlegger, men hvis Normans politiske potens matcher hans vilje til ideologisk nytenking, kan vi vente betydelige endringer. Det gir grunn til å minne om at Statsbygg ikke er en hvilket som helst oppdragsgiver. Etatens portefølje er de såkalte formålsbygg, og denne noe kryptiske betegnelsen skjuler også de potensielle monumentalbyggene.

Statsbygg har dermed et ansvar for at det reises statlige bygninger som forteller kommende slekter at også vår epoke evnet å se lenger enn den rene nødtørrt.

Når den nytenkende ministeren nå vil omorganisere, må han derfor også ta i betraktning den delen av Statsbyggs bestilling som ikke ligger innkapslet i de EØS-pålagte kontraheringsrutiner og offentlige anskaffelsesreglementer; statens forpliktelse til å skaffe landet den mest fremragende arkitektur som arkitekter kan prestere, gjerne også nye monumentalbygg, når det er nødvendig.

Vi hadde en gang en arkitekturpolitikk: den var ikke komplett eller konsistent på alle punkter. Men den formulerte en statlig ambisjon om å aksle et ansvar for norsk arkitektur, og alle statlige byggherrer fikk veilederen for estetikk i statlige bygg og anlegg å navigere etter. Etter det har lite skjedd. Vi fikk ingen arkitekturmelding, ingen handlingsplan for arkitektur og design, og så langt heller ikke den kulturmeldingen som skulle vektlegge arkitekturpolitikken. Den engasjerte og koordinerte satsingen for å virkeliggjøre ambisjonene forvitret under trykket fra forvaltningens pliktoppfyllende snusfornuft. Norman går neppe svanger med en politikk for hele arkitekturfeltet. Men derfor er det desto viktigere at omorganiseringen av Statsbygg ikke reduseres til et byråkratisk grep for å forenkle og effektivisere. Arbeidet må styres av ambisjoner som, om de ikke er monumentale, har som mål å gjøre Statsbygg i stand til å virkeliggjøre de kvalitetskrav vi stiller til Staten som oppdragsgiver og byggherre.

*Ketil Kiran, president i
Norske Arkitekters Landsforbund*

